



28.2.2022

Helsingin kaupunginmuseon lausunto Länsiväylän ympäristön osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

HEL 2021-011512 T 10 03 02 00

Kaupunkiympäristön toimialan yleiskaavoituspalvelu on pyytänyt lausuntoa Länsiväylän ympäristön osayleiskaavasta. Osayleiskaavoitus koskee Länsiväylää ja sen lähialueita Koivusaassa, Lauttasaassa ja Salmisaassa. Helsingin kaupunginmuseo lausuu asiasta rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman sekä arkeologisen kulttuuriperinnön näkökulmasta seuraavan.

Osayleiskaavatyön yleisenä tavoitteena on vähentää väylämäisen liikenneympäristön haittavaikutuksia asutukselle sekä tutkia Länsiväylän varren kaupunkirakenteen kehittämismahdollisuuksia Lauttasaassa ja Salmisaassa. Osayleiskaavan tarkastelualue tarkoittaa alustavasti rajattua aluetta, jolla tullaan laatimaan erilaisia kehittämiskenaarioita kaavan valmisteluvaiheessa. Varsinainen osayleiskaava tulee todennäköisesti koskemaan tätä pienempää aluetta - kuitenkin vähintään niitä alueita, jotka on kumottu Yleiskaavasta 2016. Alue on myös mahdollista tarvittaessa jakaa myöhemmin pienempiin kaavakokonaisuuksiin.

Osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaan Länsiväylän ympäristön maankäyttöä ja liikennettä suunnitellaan Helsingissä Yleiskaava 2016 määrittämin periaattein, joita ovat mm. Helsingin kehittäminen raideliikenteen verkostokaupunkina ja kantakaupungin laajentaminen. Länsiväylän ympäristön yleiskaavallisen tilanteen päivittäminen on määritelty yhdeksi ensisijaisista muutostarpeista Helsingissä. Alueelle laadittava osayleiskaava täydentää alueen yleiskaavallista kokonaisuutta ja sen avulla Yleiskaavan 2016 periaatteet ovat entistä paremmin saavutettavissa. Korkein hallinto-oikeus on kumonnut osan Yleiskaavan 2016 kaavamerkinnöistä Länsiväylän varrella. Kaava kuitenkin mahdollistaa kantakaupunkimaista rakentamista kumotun kaistaleen molemmin puolin Lauttasaassa. Osayleiskaavalla on tarkoitus nivoa alueet yhteen yhtenäisen yleiskaavakokonaisuuden muodostamiseksi. 24.9.2021 voimaan tullut Helsingin seudun vaihemaakuntakaava antaa aiempaa paremmat edellytykset arvioida uudelleen myös Länsiväylän roolia osana tieverkkoa.

Osayleiskaavatyöhön liittyy myös satamatunneli, jonka suunnittelu liittyy kaupunginvaltuuston 3.2.2021 hyväksymään periaatepäätökseen satamatoiminnan uudelleenjärjestelyistä ja satama-alueiden maankäytön lähtökohdista Eteläsatamassa, Katajanokalla ja Länsisatamassa.



28.2.2022

Matkustaja-autolauttaliikenne siirretään Eteläsatamasta Katajanokalle ja Länsisatamaan. Päätös sisältää myös suunnitelman satamatunnelista, joka ohjaisi kaiken raskaan liikenteen ja osan henkilöautoliikenteestä Länsisatamasta Länsiväylälle. Helsingin satama laatii vuosina 2022–2023 tunnelin yleissuunnitelman. Samaan aikaan on tarkoitus laatia tunnelin asemakaava. Lisäksi osayleiskaavatyöhön liittyy Salmisaaren täydennysrakentaminen, erityisesti hiilivoimalan alue mainiten. Helen sulkee Salmisaaren hiilivoimalan viimeistään 1.4.2024. Voimalaitoksen tulevaisuuden tuotantomuoto on ratkaisematta.

Rakennettu ympäristö

Kaavoitusta ohjaavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Niiden tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioiminen kaavoituksessa. Kulttuuriympäristön ja -maiseman kannalta keskeistä on valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen arvojen turvaamisen huolehtiminen. Osayleiskaava-alueen tarkastelualueelle sijoittuvat seuraavat, valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009): Salmisaaren teollisuusalue ja osittain rajauksen sisään jäävät Lapinlahden sairaala-alue sekä Hietaniemen hautausmaat.

Salmisaaren teollisuusalue on arvoitettu myös maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Lisäksi osayleiskaavan tarkastelualueeseen kuuluu Lauttasaaren maakunnallisesti arvoitetun pohjoisosan ja Katajaharjun kulttuuriympäristö. Suurin osa Lauttasaaren kerros- ja rivitaloista rakennettiin 1950-luvulla.

Osayleiskaavan tarkastelualueella on joitakin asemakaavoilla suojeltuja rakennuksia: mm. Salmisaarella Kaapelitehdas ja entiset Alkon pääkonttori ja tehtaat, samoin Lauttasaaren pohjoisosassa on muutama asemakaavalla suojeltu asuinkerrostalo. Lapinlahden sairaalapuisto ja osa sairaalan arvokkaasta rakennuskannasta on suojeltu asemakaavalla (2012) kattavin ja tarkoin suojelumääräyksin. Sairaalan päärakennus, huoltorakennuksen vanhempi osa, Venetsia-rakennus, Omenapuutalo (puutarhurin asuinrakennus), Terapiatalo ja kellarirakennus on suojeltu rakennussuojelulailta. Asemakaava ja rakennussuojelupäätös ovat yhdessä vaalineet sairaala-alueen kokonaisuutta. Länsiväylän osayleiskaavatyössä kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta on olennaista, että Lapinlahden sairaalapuisto säilyy nykyisessä laajuudessaan eikä asemakaavoissa jo suojeltujen kohteiden säilyminen vaarannu.

Kun Länsiväylä rakennettiin 1960-luvulla, vahvistui Lauttasaaren rooli läpikulkualueena. Väylän ja siihen liittyvien liikennejärjestelyjen suunnit-



28.2.2022

telu ja rakentaminen vaikuttivat myös Pohjois-Lauttasaaren maisemaan. Länsiväylän liityntäliikenteen ohjaamiseksi rakennettiin uusi pohjois-eteläsuuntainen väylä. Toisaalta Ruukinlahdenpuisto laajeni alueeltaan Länsiväylän rakentamistöiden myötä. On hyvä, että osayleiskaavan tavoitteena on liikenneympäristön haittojen vähentäminen.

Osayleiskaavatyön kehittämisskenaariot määrittelevät tulevan rakentamisen määrän suunnittelualueella. Täydennysrakentamisen vaikutukset kohdistuvat väistämättä laajemminkin Lauttasaareen. Länsiväylän osayleiskaavatyössä tulee selvittää – mahdollisesti tehtävään maisemaselvitykseen tukeutuen – täydennysrakentamisen määrälliset ja sijoitukselliset reunaehdot suhteessa sekä lähi- että kaukomaisemaan. Olevat puistoalueet tulee tavoitteellisesti pyrkiä säilyttämään: mm. Lauttasaaren urheilupuisto on suunniteltu jo alueen ensimmäisessä asemakaavassa vuodelta 1951 ja rakennettu sen mukaan. Asemakaava on alueella edelleen voimassa.

Kaupunginmuseon vuonna 2003 valmistuneessa Lauttasaaren rakennusinventoinnissa tutkimusalue käsitti lähes koko Lauttasaaren. Länsiväylän osayleiskaavan tarkastelualueen Lauttasaaressa sijaitsevat alueet inventointiin tuolloin. Selvitys on rakennetun ympäristön osalta edelleen käyttökelpoinen, mutta osayleiskaavatyön suunnittelun tarkentuessa muita selvitystarpeita kulttuuriympäristön osalta saattaa vielä ilmetä.

Länsiväylän osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa mainitaan käynnissä oleva Katajajarjun täydennysrakentamisperiaatteet -selvitystyö, jonka oas on parhaillaan nähtävillä. Periaatteissa tarkastellaan alueen tonttien täydennysrakentamismahdollisuuksia tulevien asemakaavahankkeiden tueksi. Museo lausuu erikseen täydennysrakentamisperiaatteista.

Arkeologia

Kaupunginmuseon tarkastelee Länsiväylän osayleiskaavahanketta myös arkeologisen kulttuuriperinnön säilymisen ja suojelun näkökulmasta.

Länsiväylän osayleiskaavahankkeen alueelta tunnetaan tällä hetkellä yksi arkeologinen kohde, joka on nk. muu kulttuuriperintökohde. Kyseessä on Maamonlahdenpuiston luoteispuolella sijaitseva hautaustomerkki, kohdenimeltään Lauttasaari, Josef Backin hauta. Kohteen muinaisjäännösrekisteritunnus on 1000030671. Tarkka-ampuja Josef Back menehtyi Lauttasaaren Särkinokassa taistelussa puolustaessaan Lauttasaarta englantilais-ranskalaisen laivaston hyökkäystä ja maihinousuyritystä vastaan. ns. Krimin sodassa (1853–1856).



28.2.2022

Hänen kunniaukseen pystytetty hautamuistomerkki sijaitsee Länsiväylän tiealueen ja meluidan välisessä kapeassa kaistaleessa. Kohde on reunustettu rautalanka-aidalla ja varustettu opaskyltillä.

Muistomerkki on kaavassa rajattu omaksi alueekseen, joka on saanut kaavamerkinnän em. Muiden kulttuuriperintökohteiden suojeleminen kaavoissa on perusteltua niiden historiallisen merkityksen ja todistusvoiman vuoksi. Kohde tulee siis ottaa huomioon kaava-alueen jatko-suunnittelussa.

Osayleiskaava-alueelta ei tällä hetkellä tunneta muinaismuistolain suojelemia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Alueen arkeologisista tutkimuksista mainittakoon, että Lauttasaaren historiallisen ajan arkeologiset kohteet on inventoitu vuonna 2011 Museoviraston toimesta. Markku Saari on inventoinut vuonna 2005 Lauttasaaren sotahistorialliset kohteet 1800- ja 1900-luvuilta. Hän on paikantanut arkistolähteiden perusteella esimerkiksi joitakin ensimmäisen maailmansodan aikaisia kohteita Länsiväylän pohjoispuolelta, mutta kohteista ei havaittu jäänteitä maastossa. On mahdollista, että sotahistoriallisia kohteita on jäänyt Länsiväylän ympäristössä asuinrakentamisen ja väylien alle.

Ruoholahden/Lapinlahden alueella on myös sijainnut Krimin sodan aikainen tykkipatteri, mutta kohde on tuhoutunut rakentamisen johdosta. Kohde on esitetty venäläisessä rannikkopattereita kuvaavassa kartassa vuodelta 1855.

Koska suunnittelualueella on kuitenkin viheralueita ja rakentamattomia alueita voisi olla paikallaan suorittaa osayleiskaava-alueella suorittaa näiden alueiden inventointi. Semminkin kun Lauttasaaren alueella on tunnettu monikerroksinen sotahistoriallinen jäänteistö. Inventointi tulee suorittaa minimissään muuttuvan maankäytön alueilla. Inventoinnilla tuotetaan ajantasaista tietoa arkeologisesta kulttuuriperinnöstä sekä vastuumuseon että kaavoituksen käyttöön. Museovirasto suosittaa, että kaava-alueen arkeologinen inventointi on päivitettävä, mikäli aiemmista inventoinneista on kulunut yli 10 vuotta.

Museovirasto vastaa vedenalaisen kulttuuriperinnön tutkimuksesta ja suojelusta, yhteyshenkilö on intendentti Maija Matikka. Helsingin keskustan lähivesialueet ovat pitkäaikaisen ihmistoiminnan seurauksena potentiaalisia vedenalaisen kulttuuriperinnön alueita. Vedenalaista kulttuuriperintöä ovat vanhat hylät ja hylän osat sekä siltojen, laitureiden, satamien ja puolustusvarusten jäännökset, ja muut ihmisen toiminnan jäännökset vesien pohjassa ja rannoilla. Koska kaikkia vesialueita ei ole inventoitu, vedenalaisen kulttuuriperinnön tilanteesta ei ole käytettävissä kattavaa tietoa.



Helsingin kaupunki

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristötiimi,
kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

5 (5)

28.2.2022

Jos Länsiväylän osayleiskaava tulee merkitsemään muutoksia vesialueen käyttöön, vesirakentamista, täyttöä, rantojen muokkausta tai muuta vastaavaa, on vedenalaisen kulttuuriperinnön selvittäminen tarpeen muuttuvan käytön alueilla. Länsiväylä-hankkeen OAS:iin merkityllä tarkastelualueella on jo tehty kaksi vedenalaisen kulttuuriperinnön selvitystä, toinen Koivusaari-hankkeen yhteydessä 2016 ja toinen Lauttasaari-Rajasaari/Humallahti paineviemäriinjauksen valmistelun yhteydessä 2018. Tehtyjen selvitysten alueella ei tarvitse inventoida uudestaan.

Lisätiedot

Johanna Björkman, ts. kulttuuriympäristöpäällikkö, puhelin: +358 9 310 36473
johanna.bjorkman(a)hel.fi

Johanna Björkman
ts. kulttuuriympäristöpäällikkö

Postiosoite
PL 17401
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kulttuurijavapaa-aika@hel.fi

Käyntiosoite
Aleksanterinkatu 16
Helsinki 17

Puhelin
+358 9 310 1060
Faksi
+358 9 310 36664

Y-tunnus
0201256-6

Tilinro
fi0680001200062637
Alv.nro
fi02012566